

GLÓWNE ZAGROŻENIA DLA POLSKI W WYMIARZE WEWNĘTRZNYM

Streszczenie: Artykuł przedstawia przegląd zagrożeń dla Polski w wymiarze wewnętrznym, analizując zagrożenia w dziedzinie społecznej, gospodarczej, ochronnej oraz obronnej. Podkreślone jest, że można wręcz mówić o coraz do-
kuczliwszych „klęskach żywiołowych w sferze społecznej”.

Słowa kluczowe: zagrożenia w wymiarze wewnętrznym, zagrożenia społeczne

1. Wprowadzenie

Zagrożenia dla bezpieczeństwa państwa można rozpatrywać w trzech wymiarach: globalnym, regionalnym oraz wewnętrznym. Rozważając zagrożenia w wymiarze wewnętrznym warto wyróżnić cztery kategorie zagrożeń. Są to zagrożenia w dziedzinie społecznej, gospodarczej, ochronnej oraz obronnej.

2. Zagrożenia w dziedzinie społecznej

W dziedzinie społecznej istotną rolę odgrywają problemy demograficzne. Na terenie państw Europy Środkowej i Wschodniej dochodzi do niekorzystnych zmian, rzutujących na stan bezpieczeństwa kraju¹. Spadek i starzenie się populacji oraz wzrost świadczeń alimentacyjnych będą miały negatywny wpływ na rynek pracy, system emerytalny oraz system polityczny (rosnąca zachowawczość i niechęć do reform), co może postawić pod znakiem zapytania zdolność Polski do kontynuowania szybkiego tempa rozwoju cywilizacyjnego. Osłabienie bezpieczeństwa demograficznego państwa wpływać będzie także negatywnie na jego wewnętrzne i zewnętrzne bezpieczeństwo. W tej sytuacji absolutną koniecznością jest wypracowanie długofalowej polityki jeśli chodzi o procesy imigracyjne, które z pewnością będą się nasilać, a które nie muszą stać się za-

¹ W Polsce nastąpił nieznaczny wzrost poziomu dzietności, jednak wzrost ten jest tymczasowy i wynika z wejścia w wiek prokreacyjny roczników wyżu demograficznego z początku lat osiemdziesiątych XX w. Wszelkie scenariusze wykazują nieunikniony spadek liczebności oraz przyspieszenie procesu starzenia się polskiego społeczeństwa.

grożeniem dla bezpieczeństwa socjalnego, lecz właściwie ukierunkowane mogą osłabić negatywne skutki obecnie widocznych procesów demograficznych.

Obok negatywnych tendencji demograficznych niepokój budzą skutki obecnego systemu emerytalnego. Dotychczasowa polityka przyczyniła się do stworzenia ogromnej rzeszy emerytów, zbyt słabego wzrostu atrakcyjnych miejsc pracy, utrzymywania się dużego obszaru niskich zarobków i znaczącej emigracji ludności zawodowo czynnej za granicę. Reforma emerytalna z 1999 r. nie zakładała aż tak drastycznego starzenia się społeczeństwa polskiego ani szybkiego przyrostu liczby emerytów, ani tak błyskawicznego spadku liczby ludności zawodowo czynnej, płacącej składki emerytalne. W zaistniałej sytuacji istnieją uzasadnione obawy, że kryzys społeczno-ekonomiczny będzie skutkował zaburzeniami społecznymi trudnymi do oszacowania. Dotyczy to szczególnie osób zatrudnionych w rolnictwie i konieczności zreformowania KRUS.

Reforma systemu społecznego zdaje się być nieodzowna. Katalog negatywnych zjawisk społecznych, co do których powinny zostać podjęte działania interwencyjne, jest długi i zawiera m.in. takie problemy jak:

- emigracja młodego pokolenia,
- zbyt mało skuteczna polityka prorodzinna,
- poczucie bezsilności w konfrontacji z machiną biurokratyczną,
- bardzo trudno poddające się procesom ograniczania nierówności wynikających z płci, wieku, miejsca zamieszkania i dostępu do edukacji.

Wbrew obiegowym negatywnym opiniom dotyczącym polskiej obecności na światowym rynku kreatywnym, znaczące osiągnięcia ma polski tzw. przemysł kreatywny, czyli działania wynikające z indywidualnej kreatywności i talentu, które mają zarazem potencjał wytwarzania bogactwa oraz zatrudnienia poprzez produkcję i wykorzystywanie praw własności intelektualnej².

Mimo wielu sukcesów polskie uczelnie wyższe słabo wypadają w międzynarodowych rankingach. Na liście najlepszych 500 uniwersytetów, w grupie trzystu najlepszych nie znajdziemy ani jednej polskiej uczelni. Ta słabość potencjału intelektualnego i technologicznego w połączeniu z niskimi i nierzadko niewłaściwie lokowanymi nakładami na badania i rozwój przekłada się na niski poziom innowacyjności całej gospodarki Polski, która musi przejść z fazy, w której o rozwoju decyduje wydajność, do fazy, w której decyduje innowacyjność. Także tempo wzrostu innowacyjności gospodarki polskiej jest jednym z najniższych wśród nowych członków UE.

Przed wieloma problemami stoi polska nauka. Najważniejsze z nich to:

- brak postaw proinnowacyjnych,
- brak należytego związku między badaniami a praktyką,

² Dotyczy to głównie takich dziedzin jak sztuka, media i rozrywka, design, moda, gry komputerowe, reklama itp.

- biurokratyczny sposób funkcjonowania i finansowania nauki w kręgach decyzyjnych,
- drenaż mózgów, stosowany wobec specjalistów z Polski przez bogatsze ośrodki akademickie i państwa Zachodu,
- obawa, że Polska finansowo nie stać na stworzenie systemu zachęt (np. podatkowych) dla emigrantów powracających do ojczyzny i gotowych inwestować w Polsce swój kapitał złożony z wiedzy, dorobku naukowego, umiejętności sprawnego zarządzania i znajomości kultury organizacyjnej w zarządzaniu zespołami badawczymi,
- zbyt mała ilość silnych zarówno kadrowo, jak też jeśli chodzi o wyposażenie, ośrodków badawczych, w których ludzie nauki mogliby znaleźć stosownie inspirujące środowisko do kontynuowania wartościowych badań.

3. Zagrożenia w dziedzinie gospodarczej

W dziedzinie gospodarczej jest wiele czynników destabilizacji, które bardzo odczuwalnie wpłynąć mogą na poziom bezpieczeństwa RP. Koncentrują się one w dużej mierze wokół sfery finansowej, przede wszystkim w obszarze wewnątrzpaństwowym, jednak wpływ sytuacji w regionie i na świecie jest również wyraźnie zauważalny.

Podkreślić należy, że znaczenie wpływu międzynarodowego na polskie bezpieczeństwo finansowe wzrastać będzie w miarę postępu procesów globalizacyjnych. Zagrożeniem dla Polski jest w tym kontekście zatem negatywny wpływ kryzysu finansowego w objętych kryzysem krajach UE na stabilność rozwoju gospodarczego, sektora finansów publicznych oraz sektora instytucji finansowych w pozostałych państwach Unii, ale także brak gwarancji udzielanych przez odpowiednie polskie instytucje finansowe dla depozytów zgromadzonych w oddziałach zagranicznych instytucji kredytowych; negatywny wpływ kursu walutowego na rynek wewnętrznych kredytów walutowych oraz rozchwianie się rynków finansowych i potrzeba ich rozsądnej regulacji. W tym kontekście pojawia się problem określenia czasu wejścia Polski do strefy Euro.

Równie istotną kwestią pozostaje poziom niezależności energetycznej. W tym względzie nasila się problem braku odpowiednich inwestycji w infrastrukturę energetyczną; firmy energetyczne stają się coraz bardziej nieefektywne, podwyższając koszty energii, co może skutkować silnym wzrostem importu energii elektrycznej z krajów, w których nie będą obowiązywały ograniczenia w emisji CO₂ co odbije się na kondycji naszego sektora energetycznego.

W najbliższych latach do największych zagrożeń w obszarze bezpieczeństwa energetycznego, rzutujących na politykę bezpieczeństwa, można zaliczyć:

- okrążanie Polski liniami przesyłowymi z Rosji do Zachodniej Europy, co powoduje odcinanie nas od Zachodu w dziedzinie tranzytu i dystrybucji ropy i gazu,

- uzależnienie bezpieczeństwa dostaw od stanu relacji z producentami i eksporterami nośników energii (Rosja) oraz państwami tranzytowymi (Ukraina, Białoruś), a także zagrożenie destabilizacją w tych państwach,
- fizyczne przerwy w dostawach surowców energetycznych, czego przykładem był kryzys gazowy z początku 2009 r.

Nie bez znaczenia pozostaje także infrastruktura krytyczna państwa, rozumiana jako te elementy infrastruktury, które mają podstawowe znaczenie dla utrzymania niezbędnych funkcji społecznych: zdrowia, bezpieczeństwa, ochrony, dobrobytu materialnego lub społecznego ludności oraz tych, których zakłócenie lub zniszczenie miałyby istotny wpływ na właściwe funkcjonowanie państwa. Jest oczywiste, że prawidłowe funkcjonowanie tejże infrastruktury ma zasadnicze znaczenie dla bezpieczeństwa państwa. Niestety polska infrastruktura jest często przestarzała³. Aby sprostać potrzebom, niezbędne są inwestycje idące w dziesiątki miliardów euro rocznie.

4. Zagrożenia w dziedzinie ochronnej

Obszar ochronny i zagrożenia w nim występujące związane są szczególnie z odczuwalnym poziomem fizycznego zagrożenia obywateli. Wskaźnik poziomu przestępczości, zwłaszcza zorganizowanej, powiązanej korupcyjnie w wymiarze wewnętrznym i zewnętrznym wpływa na stabilizację i bezpieczeństwo w Polsce.

Na podstawie danych statystycznych organów ścigania można wskazać pewien trend w działalności grup przestępczych w ostatnich latach. Jest nim częste ograniczanie działań w zakresie przestępczości kryminalnej na rzecz popełniania przestępstw ekonomicznych, w szczególności na szkodę Skarbu Państwa. W tym aspekcie można przewidywać angażowanie się grup zorganizowanych w wyłudzenie środków pochodzących z dotacji i subwencji oraz środków pomocowych i strukturalnych UE. Należy też zakładać, że organizacje przestępcze działające na terenie Polski, podobnie jak międzynarodowe struktury kryminalne, wykorzystywać będą w swojej działalności najnowsze zdobycze technologiczne, a procesy globalizacyjne spowodują, że zyskają one wymiar transgraniczny.

Realnym zagrożeniem pozostają naturalne klęski żywiołowe lub katastrofy spowodowane przez człowieka, które stanowią nieodłączny element kształtujący warunki bezpieczeństwa wewnętrznego Polski. Utrzymująca się na wysokim poziomie, a jednocześnie rosnąca, aktywność człowieka na wielu polach działalności (energetyka, przemysł wydobywczy, ingerowanie w środowisko naturalne) w oczywisty sposób tworzyć będzie zagrożenie wystąpienia zdarzeń o charakterze katastrof na dużą skalę, o potencjalnych skutkach w mieniu, zdrowiu czy życiu

³ Przykładowo tylko 8% polskiej trakcji kolejowej jest przystosowane do pociągów jadących z szybkością ponad 150 km/h, natomiast przeciętny wagon na polskiej kolei jest w użyciu od blisko 30 lat.

ludzkim. W najbliższych latach Polska nadal należeć będzie do krajów rozwijających się i często nadrabianie dystansu do krajów wysoko rozwiniętych wiązać się będzie z niedoinwestowaniem i koniecznością wykorzystywania przestarzałych elementów infrastruktury czy rozwiązań technologicznych, co wiąże się z podwyższonym ryzykiem wystąpienia katastrof. Podobne ryzyka związane są z klęskami żywiołowymi spowodowanymi czynnikami naturalnymi, takimi jak obfite opady deszczu czy gwałtowne wiatry, huragany i trąby powietrzne.

Ostatnie wydarzenia pokazują ponadto, że także i nasz kraj nie jest wolny od zagrożeń terroryzmem wewnętrznym, podobnie jak to się okazało w wypadku nawet tak stabilnego kraju jak Norwegia.

5. Zagrożenia w dziedzinie obronnej

Zagrożenia w **dziedzinie obronnej** mogą mieć związek z siłami zbrojnymi lub ugrupowaniami paramilitarnymi, a także zewnętrznymi grupami terrorystycznymi.

Zagrożenia militarne dla Polski, w tradycyjnym znaczeniu, obecnie i w niedalekiej przyszłości zdają się być mało prawdopodobne. Ma na to wpływ nie tylko obecna sytuacja międzynarodowa, ale także ciągle jeszcze utrzymujące się przeświadczenie o pełnej wiarygodności NATO w sytuacji agresji na wielką skalę. Niemniej jednak mogą się pojawić zagrożenia niewyczerpujące w sposób oczywisty warunków uruchomienia sojuszniczych gwarancji bezpieczeństwa, jak krótkotrwałe i ograniczone akty agresji poniżej progu wojny.

Dużo bardziej realne wydają się być zagrożenia o charakterze transsektorowym, dla przykładu te związane z cyberprzestrzenią.

Potencjalnie realne wydają się być ataki terrorystyczne w sieci, hakerskie próby przejęcia danych czy blokowania stron oraz inne wciąż mocno ewoluujące działania teleinformatyczne zmierzające do pozbawienia braku kontroli nad informacją lub przejęcia informacji. Niezbędne jest wypracowanie rozwiązań krajowych, tak aby w skoordynowany sposób zapobiegać i zwalczać pojawiające się zagrożenia, w szczególności szybko i efektywnie reagować na ataki wymierzone przeciwko systemom, sieciom teleinformatycznym i usługom oferowanym w sieci lub z jej wykorzystaniem.

Na podkreślenie zasługuje konieczność posiadania wykwalifikowanych kadr, mogących skutecznie podejmować walkę z ciągle zmieniającymi się formami działań w cyberprzestrzeni. W perspektywie kolejnych lat znaczenie środowiska informacyjnego i bezpieczeństwa w tym obszarze zdecydowanie będzie rosło i stanie się jednym z priorytetów w dostosowywaniu mechanizmów zapewniających bezpieczeństwo narodowe.

Rodzajem zagrożeń płynących z cyberprzestrzeni są również zagrożenia dla tzw. społeczeństwa informacyjnego, związane z wolnym i niekontrolowanym przepływem informacji.

W dziedzinie obronnej zagrożeniem pozostaje również brak właściwie zarysowanej polityki państwa wobec polskiego przemysłu obronnego. Bieżąca kondycja PPO nie jest zadowalająca. Niewystarczający jest jego profil produkcyjny i efektywność⁴. PPO odnotowuje również spadek, i tak już niskiego, eksportu. Jest zbyt mało konkurencyjny na rynkach europejskich oraz nie wykorzystuje szans kooperacyjnych, które w pewnych zakresach tworzy współczesny rynek. Jest to szczególnie istotne wobec otwarcia rynku materiałów obronnych na wewnątrzunijną konkurencję. Uregulowania wymaga też cały system kontaktów między przemysłem i odbiorcami państwowymi a w szczególności MON. Naturalne uwrażliwienia na możliwości pojawienia się praktyk korupcyjnych nie mogą jednak blokować stałego i ścisłego dialogu pomiędzy przemysłem i potencjalnymi odbiorcami jego produktów.

6. Wnioski

Z analizy zagrożeń dla Polski wynika, że szczególnego znaczenia nabierają te związane z dziedzinami: społeczną i gospodarczą, w dalszej kolejności – ochronną, co nie oznacza jednak osłabiania inwestycji w sferę czysto obronną. Można wręcz mówić o coraz dokuczliwszych „klęskach żywiołowych w sferze społecznej”, czego przejawem były m.in. burdy skrajnych ruchów społecznych w Warszawie 11 listopada ubiegłego roku. Podobnie do naturalnych klęsk żywiołowych, również i te są następstwem rozwoju cywilizacyjnego, w tym np. rozwoju demokracji.

Main Threats for Poland in an Internal Dimension

Abstract: The paper presents a review of threats of Poland in an internal dimension, with an analysis of threats in social, economic, protective and defense spheres. It is stressed that we can today speak even about increasingly intense elemental social catastrophes.

Keywords: threats in internal dimension, social threats.

Dr Janusz Onyszkiewicz
Były Minister Obrony Narodowej

⁴ Według różnych źródeł, w Polsce wytwarzane jest obecnie 60-85% uzbrojenia kupowanego przez polską armię. W ofercie PPO niewiele jest produktów o najwyższym poziomie zaawansowania technologicznego czy też elementów służących do szkolenia wojsk, takich jak trenażery czy symulatory.